

Elias Cretensis in *orat. 4 Nazianzeni*: « Fortitudinis est iis in rebus, in quibus audacia adhibenda est, et que vires non excedunt, fidentem animum præbere, ne bella formidare, sed res graves constanter præferre: timiditatis autem et ignavie, ab iis que aggredienda sunt, refugere, animumque frangi. At vero adversus impossibilia, minimeque aggredienda, et in quibus plus periculi quam commodi inest, se obiecere atque impeliere, temeritatem est; sicut contra cedere ac pe- dem referre, cautionis et prudenter. Stultum enim est, ut eorum quas speras aliquid adipiscaris, de rerum omnium tuarum summa periclitari, » ut si Iudaius Apostolus temeraria audacia invadens Persas; unde vitam et totum pene imperium Romanum perdidi. Nam, ut ait ibidem ipso Nazianzenus: « In his rebus, quas audacter aggredi conuenit, magnum et prudenter animum gerere, magnanimitatis est; sicut contra languorem, ac perfectum detrectare, timiditatem et ignaviam. At ubi plus periculi imminent, tum vero obvia procedere, sequi in criminis obfrudere, non autem reprimere ac retinere, temeritati ducentum est; sicut et contrario cedere, cautionis et prudenter. »

Illustrissimus sententia exemplum existat in Vita B. Petri Celestini, qui ex anachoreta et fundatoris Ordinis Celestinorum creatus Pontifex dictus est Celestinus V. Cum enim nimis se dedisset austeriori, ut vix tercio diu cibum sumeret, nec nisi panem et aquam, sex per annum ageret Quadragesimas, in nuda humo cubaret, cilicio et catena ferrea constrictus, in hieme frigori se exponeret, ut conglađias semivimur inventaret, divinam audi vocem, discretione eum ad monachum, dicenteumque: « Noli, Petre, omnes tam grave ascello tibi imponere, quoniam si perimus cum enere indiscreto, ratione Deo redditurus es pro eo. Debitor est tibi rationabilis servitus, et tu illi necessarie sustentationis: si vis portari, porta. » Cui obtemperans, rigore vite temperavit. Idem electus in Pontificem, cum pontificatio operata et pericula per dimidium annum sensisset, ultra ponitatem se abdicavit, ac ad cellam a teneris adamatam se recepit anno Domini 1244, post sequendum ex eadem migravit in coelum, vere jam celestius Celestinus. Unde Alvarus Pelagi, lib. II *De Planeta Ecclesie*, art. 41: « Considerans, inquit, S. Petrus de Murrone, canonizatus per Ecclesiam, qui funeris Coelestini V, tanta onera papatus et pericula, perfecte renunivit papatu. Quod credo fuit maior miraculum, et maior virtusque humilitatis et perfectionis exemplum, quam aliquod quod fecit (multis enim clariori miraculo) et quod fuerit diebus nostris, et ante per multa tempora: quia totum istud onus Papale, quod maior est quam dici possit, non est qui recusat, sed qui in illud se projiciat, gloriam considerans non onus. » Quocirca Gregorius XIII Pontificem Celestinium mirifice coluit, eumque in aula

deambulabat Vaticani egestie depingi curavit, ut jugiter eum in oculis et mente haberet.

26. ET A FILIO TUIS CAVE, ET A DOMESTICIS TUS ATTENDE. — Tigurina: *Atque etiam a liberis tuis tibi caues, et ne nocent tibi domestici, prouide,* Versu precedentem monuit non esse capescenda periculosa nimisque laboriosa: hic monet, ne quis nimis confidat iis que secura et plena viventur, nimurum, ne nimis credit filii et domes- tici; quia utrige saepe infili et ingratuntur, sive ipsi imprudentes, ut noxi, suggestor; sepiissima cupidi, ut sua querant commoda, non patris vel heri, immo subinde ejus bona furentur et absument: omnes enim que sua sc̄it queruntur, ait Apostolus. Hoc est, quod ait Michaelas, cap. vi, vers. 5: « Nolite credere amico, et nolite confidere in duce: ab ea, que dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui. Quia filius contumeliam facit patri, et filia consurgit adversus matrem suam, nurus adversus sororum suam: et inimici hominis domestici ejus. »

27. IN OMNI OPERE TUO CREDE EX FIDE ANIME TUE: HOC EST ENIM CONSERVATIO MANDATORUM. — q. d. Duxi non esse credendum filii, non domesticis. Dices: Cui ergo credam? Respondeo: « Credere anime, id est conscientiae, » tunc, » ut quod conscientia tibi dictat agendum vel non agendum, hoc agas vel non agas. Conscientia enim data est unica a Deo quasi padagogus, et norma actionum. Sed vide, ut anime credas « ex fide, » id est sequare credulitatem et dictamen conscientiae, at non erroneum: sed quod sit secundum fidem et legem Dei, quod, scilicet, conscientia respiciens fidem et legem Dei, faciendum dictat. Ita Rabanus: « enim ex fide referendum est ad credere, non ad animam, ut patet ex Graeco *πίστει*, id est credere, fide, confide, fideli esto, fidum te praebare. Haec enim omnia significat Hebraicum *ΓΝΩΣΜΟΝ* hebrei, cui respondet Grecum *πίστης* et Latinum credere. Unde aliqui vertunt: *In omni opere confide anime tue;* Tigurina: *In omni opere bono anime fidelem præsta: hoc enim mandata servare est;* Syrus: *In omnibus operibus custodi animam tuam: quia omnis, qui ita est, servat præceptum Arabiticus: custodi animam tuam ex omnibus operibus tuis;* qui perficerit haec omnia, jam custodiunt mandata Domini. Sic Apostolus ad Rom. xvi, 23: « Omne quod non est ex fide, » id est ex credulitate conscientiae, « peccatum est; » quia si quis faciat quod credulitas conscientiae illi dicta non esse facendum, peccat, esto res in se non sit mala, sed bona et licita. Jubet ergo in omni opere conscientiam esse conscientiam, ut nihil fiat contra ejus dictamen. Vidi in ibi dicta, et Eccl. xxxi, 15: « Hoc est enim conservatio mandatorum, » quia qui sequitur dictamen conscientiae innoxium fidei et legi Dei, errare et peccare nequit, sed ambulat iusta mandata Dei, eaque adimpleat. Ad hoc enim jugiter eum extimulat dirigique conscientiae stimulus. Paulo alter Palacius: Moses, inquit, in

reous dubius intrabat in tabernaculum Dei Deum consultus, David intrabat in sanctuarium Dei: ta ergo intra in animam tuam, si quod dubium opus agrederes, ibi consule Dominum, et fideliter credere animae tue tibi consulent. Quia vero hoc erat obscurum, declarat Auctor, dicens, hoc esse conservare mandata: id est credere fideliter animae, est servare mandata; tunc scilicet credendum est anima, cum illa iubet servari mandata. Quod iterum explicit Auctor dicens: « Qui credit Deo, » attenuat mandata ejus: et qui confidit in illo, non minorabitur; » ut sit hic huius rei ordo: In rebus dubiis animam tuam intra: ibi Deus oracula dabit. Dabit vero oracula mandatorum suorum. Igitur animae mandata Dei consulent fideliter credere: nam illa Deo vere credit.

28. QUI CREDIT DEO, ATTENDIT MANDATIS: ET QUI CONFIDIT IN ILO, NON MINORABITUR. — Codices Graeci Roman correcti pro Capitulo, id est *Domino puto Deo, legumque id est legi.* Unde verlunt: « Quo credit legi, attendit mandatis. Sed melior est Vulgata lectio. Probat id, quod dixit versus precedentem credere animae, id est conscientiae sue, esse servare mandata, hoc syllogismo: Qui credit Deo, servat mandata Dei: sed qui credit con-

CAPUT TRIGESIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Prosequatur dicta de confidentia et timore Dei, assertisque quod ipse parat securitatem et felicitatem, quodque lex sit timore Deum fideli, sicut ipsa fidelis est legi. Secundo, vers. 7 usque ad 20, agit de Dei prædestinatione et discrezione, qua per sapientiam suam, uti dies festos a non festis, sicut et homines prius ab impensis discrevit et separavit: atque eisque rei contrarium apposuit et opposuit ad plenitudinem et dærem universi. Tertio, vers. 20, usque ad 25, docet prudentiam esse non cedere bona filii vel amicos ante mortem. Quarto, vers. 25 usque ad finem, docet, quomodo regendi sint servi.

1. Timent Dominum non occurrent mala, sed in tentatione Dens illum conservabit, et liberabit a malis. 2. Sapiens non odit mandata et justitias, et non illidetur quasi in procilla navis. 3. Homo sensatus credit legi Dei, et lex illi fidelis. 4. Qui interrogacionem manifestat, parabit verbum, et sic deprecatus exaudiatur, et conservabit disciplinam, et tunc respondebit. 5. Praecordia fatui quasi rota carri: et quasi axis versatilis cogitatibus illius. 6. Equus emissarius, *πάντας amicus subsannator*, sub omni supradidente hinuit. 7. Quare dies diem superat, *πάντα lumen, et annus annum a sole?* 8. A Domini scienti reparati sunt, facto sole, et præceptum custodiunt. 9. Et immutavit tempora, et dies festos ipsorum, et in illis dies festos celebraverunt ad horam. 10. Ex ipsis exaltavit et magnificavit Deus, et ex ipsis posuit in numerum dierum. Et omnes homines de solo, et ex terra, unde creatus est Adam. 11. In multitudine discipline Dominus separavit eos, et immutavit vias eorum. 12. Ex ipsis benedixit, et exaltavit: et ex ipsis sanctificavit, et ad se applicavit: et ex ipsis malodixi, et humiliavit, et convertit illos a separatione ipsorum. 13. Quasi lutum figuli in manu ipsius, plasmare illud, et disponere. 14. Omnes via ejus secundum dispositionem ejus: sic homo in manu illius, qui se fecit, et reddet illi secundum judicium suum. 15. Contra me,

Ium bonum est, et contra mortem vita : sic et contra virum justum peccator. Et sic intuere in omnia opera Altissimi. Duo et duo, et unum contra unum. 16. Et ego novissimum evigilavi, et quasi qui colligit acinos post vindemiantes. 17. In benedictione Dei et ipse speravi : et quasi qui vindemiat, replevi torcular. 18. Respice quoniam non mihi soli laboravi, sed omnibus exquirientibus disciplinam. 19. Audite me, magnates, et omnes populi, et rectores Ecclesie, auribus percipite. 20. Filii et mulier, fratri et amico, non des potestatem super te in vita tua : et non deberis alii possessionem tuam : ne forte peneat te, et deprecoris pro illis. 21. Dum adhuc superes et aspiras, non immutabit te omnis caro. 22. Melius est enim ut filii tui rogent, quam te respicere in manus filiorum tuorum. 23. In omniis operibus tuis praecellens es. 24. Ne dederis maculam in gloriam tua. In die consummationis diuerum vita tua, et in tempore exitus tui distribue hereditatem tuam. 25. Cibaria, et virga, et onus asino : panis, et disciplina, et opus servo. 26. Operatur in disciplina, et querit requiescere : laxa manus illi, et querit libertatem. 27. Jugum et lorum curvant collum durum, et serum inclinant operationes asiduae. 28. Servo malevolo tortura, et compedes : mitte illum in operationem, ne vacet : 29. multam enim malitiam docuit otiositas. 20. In opera constitue eum : sic enim concedet illum. Quod si non obaudierit, curva illum compedibus : et non amplifices super omnem carnem : verum sine iudicio nihil facias grave. 31. Si est tibi servus fidelis, sit tibi quasi anima tua : quasi fratrem sic eum tracta : quoniam in sanguine animae comparasti illum. 32. Si laseris eum injuste, in fugam convertetur : 33. et si extollens discesserit, quem queras, et in qua via quereras illum, nescis.

PRIMA PARS CAPITIS.

2. TIMENT DOMINUM NON OCCURRENT MALA, SED IN
TENTATIONE DEUS ILLUM CONSERVABIT, ET LIBERABIT
A MALIS. — Graece, sed in tentatione et iterum libera-
bit eum, q. d. Sed in tentatione non una, sed
crebroque iterata liberabit eum : quan-
quam videatur potius a conservabat et Graeco jam
excidisse : hoc enim in Graeco olim legit noster
Interpres, et sim e hiutus est sensus. Tigrurina
omittens ad, id est et, sic verit : Recurrent Domini-
num nihil accidit mali, sed Deus cum e tentatione
rursus eripiet; ali vertunt: Timent Dominum non
occurrit malum, nisi in tentatione (Graecum enim
δέ τινει συνιδεῖ σημαῖται), unde rursus eripiet
eum. Sic et Syrus : Qui timet dominum, inquit, non
eleget ei malum nisi in tentatione : et avertetur, et
liberabitur. Exemplar Constantine, pro ἀλλα, id
est rursus, legit αὐτός, id est hacten. Unde verit, sed
in tentatione et iuxta eripiet eum, ut eripuit S. Antonium et lucia, quam subit cum demonibus,
eaque crebra et assida. Addit ἐπί τινα, quia
Deus luciditer et resistenter generose tentationi,
ex illa eripit, non vero cum illi cedit et suc-
cumbit. Unde illud : « Fatum adjuvat conatum :
Tonans conantem. »

Queres, quomodo « timenti Deum non occur-
rent mala ? » Nam S. Job, Davidi, Jeremie, imo
omnibus Sanctis multa acciderunt, et indies acci-
dunt mala, juxta illud Angeli ad Tobiam, cap.
xii, 13 : « Quia acceptus eras Deo, necesse fuit
ut tentatio probaret te. » Respondet primo, Lyra-
bius : « Timenti Dominum non occurrent mala, »

scilicet culpe, non paeme. Timor enim Dei exclu-
dit omnem culpam, praeferens gravorem.
Secundo et melius, mala tam paene quam cul-
pae his accipias; de his enim agit in sequentibus.
Sensus ergo est, q. d. Timendi Deum non occur-
rent mala tam paene quam culpa: mala, iu-
nam, vera, et perfecta, que scilicet timente in
Deum sibi subiungit, ad ipsationem et despera-
tionem adiungit, perdant et destruant. T. eni-
ma in phrasibus Hebrew sumitur hic in actu, non
inchoato, sed perfecto, ut significet mala plena
et perfecta, que perpetim dureat, et justum vin-
cant, sternant et revertant. Nam qui patitur mala,
sed ea per patientiam, fortitudinem et amorem
Dei vincit, uti fecerit martyres; hinc mala non
sunt mala, sed mala venturant in bona, eaque
ingentia, nimis in triumphos patientes, marty-
rii et glorie sempiternae. Ita se explicat Siracides,
dum subdit : « Sed in tentatione Deus illum
conserbat, et liberabit a malis, » vel amovendo
mala, vel malis justum abstrahendo, sive per fu-
gam, ut liberavit Lot ab incendio Sodome; sive
per mortem, ut liberavit Martyres et tormentis,
juxta illud Psal. xc, 13 : « Cum ipso sum in tribula-
tione : eripiat eum et glorificabo eum. » Sic au-
rum in fornace coctum nihil patitur mali, sed in-
gens recipit bonum, scilicet puritatem et splen-
dorem : Deus enim timens timore filiali, id est
ardenter Deum amans, et sicut homo ignitus, qui
si incidat in stipulas et sentes, nihil ab eis patitur,
sed omnia incidunt, ait S. Chrysostomus, hom. 6

• Acta Apostolorum. Ad hunc Siracidis locum
alludens Paulus ait : « Fidelis Deus est, qui non
patiatur vos tentari supra id quod potestis, sed
faciet eum cum tentatione proventum ut possi-
tis sustinere, » I Cor. x, 13. Vide ibi dicta.

Demique sepe Deus facit, ut mala non occur-
rant potius, sed impisi. Parcomit enim haec signifi-
cat non quid semper, sed quid sepe fit : ita di-
luvium occurrit. et meritis impiorum, a quo Noe plus
servatus est per arcum : incendium celeste cor-
ripuit impios Sodomitas, sed pepercit pio Lot.
Sic Davidi non-occurserunt mala et insidiae, quas
ei toties struxit Saul. Sic Susanna non occur-
rit mors parata a senibus adulteris, sed ipsi in fos-
sam, quam illi struxerant, incidentur. Ita sepe
excedit, pestes, famae, sterilitates, tempestates,
naufragia, pericula latronum et furum, etc., occi-
current impiorum, et ab illis liberantur pii, sive
impiorum et vicini, juxta illud Psal. xc, 10 :
« Non accedit ad te malum, et flagellum non
approquinabit tabernaculo tuo. »

Mystice, justo non occurrent mala, scilicet fu-
tura et aeterna. Nam, ut ait vir sapiens : Nullum
verum et merum malum, nisi aeternum : nullum
verum bonum, nisi aeternum. » Ita Rabanus :
« Certum est, ait, quod timenti Dominum non
occurrent mala futura, quae iniquis pro peccatis
suis preparata sunt : sed in tentatione Deus illum
conserbavit ; quia iuxta beati Petri sententiam,
novit Deus pios de temptatione eripere; iniquo
vero in diuini iudicii cruciando reservare : libe-
ravit enim Dominus electos suos a malis. Quia de-
fendit eos a malignorum spirituum suggestionis
nafandis, et pravorum hominum actionibus
perversis : immittit enim Deus Angelum suum in
circumfumtum eum iustorum, et eripiet eos :
salus autem a Domino est, et protector eorum in
tempore tribulationis. »

2. SAPIENS NON ODT MANDATA ET JUSTITIAS, ET NON
ILLUERIT QUASI PROCELLA NAVIS. — Dat causam,
cur timenti Deum non occurrent mala, q. d. Sa-
piens, id est timens Deum, non odt, sed valde
diligat Dei legem et precepta : quoicunque cum tem-
tatione fluctus et flabria insurgunt, non jacabili-
tate illae, nec illudetur in peccatorum et per-
ditionis scopulo : sicut navis, cum jactatur pro-
cella, in rupes aut scopulos illis colliditur : sed
anchora spel in oleum robatur, firmus et incon-
cussus, in custodia legis Dei consistet : Deus enim,
qui navim anime sapientis practice, id est justi,
gubernat, eam a scopulis peccatorum intactam,
salvan in portu salutis perducit. Cujus rei mi-
rum et illustris ad litteram exemplum recenset
S. Paulinus, epist. ad Macaram, de sene quedam,
qui in naufragio solus in navi superstes, jaetatus
fluctibus « per viginti tres dies, non modo a ter-
ris, inquit, sed et ab hominibus exclusus, omni-
num ventorum ludibrium, omnis terra exsul,
diversi marii hospes, et exors generis humani,
inter fluctus et bellus maris, in vago erratica-

navis hospitio, jejuniis, senio, timore confectus,
Deo gubernatore, salvis tandem ad Lucanum lit-
tus appulit. »

Est miosis: minus enim dicitur, et plus signifi-
catur, « non odt, » id est valde diligit ; « justi-
tias » vocal opera justa, que lex prescribit. Unde
pro mandata et justitias, graece tantum est νόμος, id
est legem. Graeca jam alter habent, scilicet anti-
thesin sapientis et insipientis, id est justi et in-
justi, sive hypocrite, hoc modo. Vir sapiens non
odiet legem : qui autem simulat in ea, quasi in pro-
cella navis. Ita Romani legentes νόμον, id est νόμος,
pro quo Complutenses legunt νόμον, id est multo-
rum; Tigrurina clare : Non odit legem vir sapiens :
qui autem fide versatur in ea, velut navis in procel-
la est, que scilicet procellis via via ad cautes illidetur
et diringitur. Sensus est, q. d. Vir sapiens, id
est sincerus et cordatus, esto mala et tentationes
ei occurrant, ut dixit versus precedenti, tamen ob
ea non odiet legem, ut ab ea recedat : sed potius
majori amore et affectu per gratiam Dei robora-
tur, ei se conjuget et affiget: at vero οὐκ οὐδὲ πάντες
id est hypocrites et fidei agens, quando prospere
ei omnia succedunt, adhuc rebit quidem legi
sed ubi mala et tentationes venti ingruerint, s
net a studio legis abripi, et in saxa pecca-
rum illudi.

Utriusque hujus sententiae illustre speculum
S. Athanasius, totaque eius vita. Nam assid
Arianorum procellos et persecutiones per
annos iactatus, Dei tutela securus et illiussem semper
imo gloriose evasit, adeoque tandem in sua
Ecclesia, cathedra et lecto, quiete, quasi debellata
utrusque triumphantis, obdormivit in Domino.
Vicit ille imperatores quatuor, Constantium, Con-
stantium, Julianum, Valentem : visit episcopos
Arianos numero plurimos, potentia validissimos,
nequita calidissimos. Vicit autem pena orbem
arianismo imbutum : visit Luciferum totumque
inferni robur, quos omnes ipse non quasi heros
invictus ad duelum ei singulare certamen forliter
provocans, fortius stravit et debellavit. Illud enim
mente fixum habebat : « Si Deus pro nobis, quis
contra nos? » Quare in mediis periculis fidens hil-
arisque canebat : « Dominus illuminatio mea, et
salus mea, quem timebo? Dominus protector vi-
ta mea, a quo trepidabo? Si consistant adversum
me castra, non timebit cor meum. Si exsurget
adversum me prelum, in hoc ego sperabo, »
Psal. xxv. Unde, cum sub Juliano sedu sua rus-
sum pellebatur, omnibus timore perculsis, ipse
unus intrepidus eosque animans, dicebat : « Noli-
te, o filii, perturbari; quia nubecula est, et cito
pertransit. » Verus fuit vates: nam mox Julianus
hasta coelesti confusus occubuit. Quin et cum
Ariani eum navi fugientem insequerentur, jamque
quasi assequentur et apprehenderent, omnibus
conteritis et latebras suadentibus : « Nolite, in-
quit, o filii, deterri, eamus magis in occursum
persecutori nostro, ut sciatis, quialonge maior est

qui nos cieſcendit, quam qui perſequitur. » Dixit et fecit: converſa igitur navi perſeutori ſuo occurrens, nec agnitus, rogaruſque num Athanaziū videllet, respondit, ſe non longe illum navi ſunt vidiffe: itaque illos contrarium curſum tenentes eſſiguit et deluſit.

3. HOC SENSATUS CREDIT LEGI DEI, ET LEX ILLI FIDELIS. — Pro credit gracie eſt, *sicut in Quod aliqui aptius vertunt, fidelis eſt; Tigurina, fideliter versabitur in lege, q. d.* Sicut sensatus fidelis eſt legi Dei, ſic vicissim lex ipsi fidelis eſt, ut ab eo mala avertat eique bona concta acceſſat. Lex enim iusto promittit et reipsa praefat consilium, auxilium, defenſionem et premium. Idem vult Noster, dum verit, « sensatus credit legi Dei: » legi enim credit, qui legi fidelis eſt, qui ſolicet fideliter illi adheſeret, eamque adimpliet, eſt tentatione pulſetur.

Huic lex pariter fidelis eſt: quia primo, praeluet ei, ut inter tot terrores ſciat quid agere debat, quanque viam capereſſe, ut in crelo evadat; ſecondo, eum solatur et roboret; tertio, ei premium, ſcilię augmentum graſie, et post hanc vitam, coronam felicitatis et gloriae imperiſt. Si enī ergo Iustus fidelis eſt legi per obedientiam, ſie et lex fidelis eſt per direxionem, gratiam et gloriam. Unde Graeca adiunt: *Lex illi fidelis eſt, a: tēp̄t̄p̄z̄ dō̄w̄* (que verba Noster retulit ad verbum ſequentem), id eſt ſicut interrogatio manifestationum, que fiat per urim et tunnum in Ratiōnali pontificis, q. d. Scit pontifex induitus Ratiōnali, in quo erant urim, id eſt illuminationes et maniſtationes, illuminata ſed fideliter et certe maniſtationes occula, de quibus Deum interrogaverat: ſic lex requiſita a iusto, illum fideliter certoque illuminata in dubiis, ac recta dirigit et deducit per viam iuſtitie in ecclēſiem felicitatem: nam pro interrogatioſe urim, Septuaginta verunt, *tēp̄t̄p̄z̄ dō̄w̄*, ut patet Num. xvii. 21: Septuaginta enim sequitū Siracides, ut patet cap. xlvi, 12, in Graeco. Vide dicta Ezech. xxviii, 30. Huic ſententiā Siracides affinitate eſt illa Seipionis Africani: « Ex innocentia inuenit dignitas, ex dignitate honor, ex honore imperium, ex imperio libertas. » Innocentia enim non eſt aliud quam legi custodia.

Dicte hic, legem esse urim, id eſt oraculum Dei, ut, si ſcire velis certo quid tibi ſit agendum, que ſit voluntas Dei, que via ad ſalutem, quid Deus a te exigat et fieri velit, conſulenda tibi ſit lex Dei: illa enim te iusto docebit, ſicut urim certo docebat pontificem id de quo Deum conſulebat. Hinc S. Augustinus, S. Gregorius et alii aſſerunt legem et S. Scripturam eſſe epistolam Dei ad nos missam, qua ipſe hominibus ſignificat ſuam voluntatem, quid ſcilię, a nobis requirat fieri velit. Qui sapit ergo, in omnibus oculis domesticis hoc legis et S. Scriptura oraculum adat et conſulat.

Perro codices Graeci Romae emendati, pro dō̄w̄

legentes dō̄w̄, id eſt iustorum, verlunt: *Bonū sensatus credit legi, et lex ei fidelis, ſicut interrogatio iustorum, id eſt lex erit ei tanquam fidum oraculum iustitiae, ex qua ſcilię interrogare et cognoscere queant que iusta ſint, aut ex qua iusta interrogant et diſcunt ea que ipſis iuste facienda ſunt.*

4. QUI INTERROGATIONEM MANIFESTAT, PARABIT VERBUM, ET SIC DEFRECATUS EXAUDIETUR, ET CONSERVABIT DISCIPLINAM, ET TUNC RESPONDEBIT. — q. d. Quo interrogatio ſibī factam per optime responderem maniſtatione cupit, hic non statim prolixi ad respondendum; ſed id eſt praemeditabitur cogitando et ſtudendo, quid, et quod modo et ordine, quibusque verbis, responderet debeat: « et ſie » adhibe depreciation ad Deum, ut mentem illuminet, ab eo « exaudiatur, » diſcretue tam veritatem, tam modum respondendi; unde in animo « disciplinam » et thorem Dei conſervans, in eaque ſe obſervans « respondebit, » non ad hominum gratiam captandam, nec ad eorum minas et terrores fugiandam, ſed ex rei veritate. Tigurina pro dō̄w̄, id eſt qui maniſtata, legens dō̄w̄, id eſt iustum, verit: *Qualia iusti querunt, talia paſſa dicere: quo pacto auditores invenieris, amplectere auditionem, et ita demum responde.* Verum Compltentia et alii legentes dō̄w̄, ſic habent: *Quasi interrogatio maniſtata prepara sermonem, et sic libenter, diſcide et intelligibiliter audieris: collige disciplinam, vel doctrinam, et ſie respondebis. Pro collige graecę est tēp̄t̄p̄z̄ dō̄w̄, id eſt colliga, hoc eſt compara doctrinam. Unde aliqui verunt, concilio tibi eruditio: vel colliga, id eſt diſpone et ordinare, quod mente concepiſti, ut illud congrua methodo et ordine eloquaris. Compluentia legunt dō̄w̄, id eſt inde disciplinam. Quocies disciplina hic ſignificat, primo, ſtudium legis, virtutem et honestatem, ſive bei metum et reverentiam, ut interrogatus non ſint ſe a vero abdici hominum favore vel metu, ſed Deum ſolum inueniens, ex ejus voluntate et lege respondent. Ita Rabanus et Palacius: » Conservabit disciplinam, inquit, id eſt nihil deviabit a disciplina ſeu doctrina. Innocentia enim non eſt aliud quam doctrina Ecclesie. »*

Secundo, Iannan Lyranus per disciplinam accepit bonum modum et methodum docendi et responderendi, q. d. Doctor non tantum vera doceat, ſed et bonam in docendo adhibeat methodum, ut methodice, clare et breviter responderet, ac tali ratione ea, qua premeditatus eſt, enuntiat, ut que dici, ab auditoribus mente capi et memoria retinere possent. Et hoc ſignificat Graecum dō̄w̄, id eſt colliga disciplinam.

Tertio Rabanus: » Conſerva disciplinam, » inquit, hoc eſt, ea que doceas, conſerva digna operatione, ut prius facias ea que alias doceas eſſe facienda, instar Christi, qui ſcilię facere, deinde docere, » Act. i, 1. Quasi tria hic notentur Doctori necessaria, ut utiliter doceat: ſcilię ſue

dium, oratio et operatio. Audi Rabanus: « De sanctis doctoribus dicit, qui ut ad interrogata conſigne responderem possint, preparant verbum in corde ſuo, et deprecatur Dominum, ut ipſe eis manifeste rei veritatem, et conservant digna operatione que ipſe jussit eis custodiare, et ſic meditando, orando, operando, conſignum interrogantibus ſe prebent respondum. Sic enim Paulus disceplinum locutus, dicens, Il Tim. ii, 15: Sollicitate europa teipſum problemem exhibere Deo, operariuſ inconficiens, recte tractantem verbum veritatis. Hinc et Petrus ait, I Petri iii, 15: Dominum autem Christum sanctificante in cordibus vestris, parati ſemper ad ſatisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, que in vobis eſt, ſpe et fidicē. Et contra vero de studiis predicatoribus ſequitur: Precoſtria fatui quasi rota carri, » etc.

Nota: Doctori, vel conſulitori, in obscuris vel dubiis, preſertim ad fidem vel caſu conscientie ſpectantibus, ut aperte responderet, non ſufficeret premeditatione et ſtudium; ſed adhibendam quoque eſte orationem, ut Deus mentem illuminet, non tantum ut verum cognoscat, ſed et ut eo modico illud promat et enuntiat, quo auditribus congruum et ſubſeruum eſt futurum. Ita noster P. Lessius, vir singularis in resolutione caſuum conscientiae, quoties de caſu aliquo difficulte conſalebat, invocare ſolebat Spiritum Sanctum, premittente hymnum *Veni Creator Spiritus*, ut vere et congrue ad profectum conſulentium responderet.

Sapienter et pie S. Augustinus, epist. 120 ad Honoram: « Si pure, inquit, Dominum largitatem bonorum omnium depreceris, omnia que cognitione digna ſunt, aut certe plurima, ipſo magis inspirante, quam hominum aliquo com- monente, perdiſces. »

5. PRECORDIA FATU QUASI ROTĀ CARRI: ET QUASI AXIS VERSATILIS COGITATIS ILLIUS. — Graece, *rota plauſtri ſunt viſcera ſtulti, et ut axis qui versatur* (qui ſcilię rota affixus et infixus eſt: eſt enim alius axis, qui non versatur, ſed manu immotus, circa quem rota currus volvitur et circumgreditur) *cogitationis ipsius;* Tigurina: *Similia rota currus ſunt intima ſtulti, et velut axis versatilis ejusdem cogitationis;* Syrus vero, *rota, «rota con iniquo, et ſicut ſus omnes cogitationes ejus; ſcilię ſordide et impure;* talis enim eſt poros et ſus. Opponit ſtulum ſentato, quem dixit ſtulum et fidelem eſſe legi, ideoque ſensata et ordinata loqui et responderet; quod *precordia, graecis viſcera,* id eſt intima cogitationes et desideria, ſtulti ſtabilita, et in ſtula, et in ſtula ſtaxisque versatili, huic illucque ſint ordinis et ratione volvuntur, ideoque ſimilis eſt ſtulum ſit ſermo et reſponſio, ſcilię inordinata, irrationalis, inconſtanta, vaga et impertinentis, ut ab uno labantur in aliud ſine coherence et connektione.

Ratio a priori disparitatis hujus eſt, quod ſapiens, id eſt iustus, legi fixus adhaeret, et a Deo

ſuo diſmoveri non ſint, quia in eo fixit ſuum cor, id eſt ſuus affectus et cogitationes. Adherens ergo Deo immobili, fit pariter et ipſe constans et immobili; ſtultus, id eſt carnalis et impius, cor ſuum fugit in rebus temporalibus, que cum celo moventur, ideoque adiuvare labili et instabili, fit et ipſe labilis et instabilis. Hoc eſt, quod ait Isaías, cap. LVII, vers. 20: « Impii autem quasi mere fervens, quod quiescere non potest, et redimant fluctus in conculcationem etiūlum; » et Jeremias, Thren. cap. 1, 8: « Peccatum peccavit Ierusalem, propterea instabilis facta eſt; » ubi multa hujus instabilitatis cauſas assignavit.

6. EQUES EMISSARIUS (alii legunt, admittarius, 20. deinde ſenuſ), SIC ET AMICUS SUBSANNATOR, SUB OMNI SUBSEQUENTE HINNIT, — q. d. Sic equus admittarius (qui ſcilię emittit et admittit ad equum), ut eis impregnat) hinnit non amore ſeſſoris (hinnit enim ſub omni et quilibet, etiam invito ſeſſore), ſed amore equi, quam videt et ambit; ſic et ſtutus amicus blanditur et applaudit amico, non amici cauſa, ſed commodi ſui, quod ab eo flagitat et expectat. Nam revera talis non eſt amicus, ſed adulator et hypocrita, ideoque ſubsannator, qui ſcilię exterus ſe ſimulat et gerit ut amicus: interius vero in corde amicum rideat et subsannat, eumque ſecreto vituperat et calumniat. Sic ergo equus admittit culibet equa a ſe viſe, ita amicus ſtutus arridet et applaudit amico, ubiunque eſt ſpes lucri; quia non amico, ſed inro adhincit, ideoque jam un, jam alter, et alteri magis lucrum oſtentant, adhincit et aplauſit. Versu precedenti ostendit inconstantiam et versatile ingenium ſtulti in cogitationibus et desideriis; hic eadem ostendit in eius moribus et gestibus externis. Addit Palacius et Jansenius, hanc parabolam dici a Siracide contra falſos doctores, qui cum videantur querere ſuorum auditorm ſalutem et bene illis veſle, ſum tantum commodum et luſcellum ſpectant, cuius amore quidvis doceat, quibuslibet ſe ſpici lucri accommodantes, qualis fuit Petrus, martyr in Anglia, ſicque rota currus volvitur et circumgreditur, qui de Eucharifta docuit quidquid valuit rex et magistratus. Tales plurimi fuerant, et ſunt hac etate. Item dici contra advocateos et procuratores, qui ſine delectu cauſarum culibet, ſive iusta, ſive iniusta ſit, adhincit, gaudent et fautores ſe exhibent, ubiunque odorem lucri ſentiant.

Senundo, Palacius per hinnit accepit non aplauſus, ſed irriſionem et subsannationem; equus enim non tantum hinnit, cum amat et aplauſit, ſed et cum inſcili et frenit, ut cum in prieſto furibundus feretur in hofem, ut ſensus sit, q. d. Sic equus admittarius data qualibet occaſione hinnit nihil curans ſeſſorem, itaque cum quasi ſpernit, rideat et subsannat: ſic pariter irriſor et ſubsannator ſubsannat quenamvis, etiam amicum ſibi ſidentem; rideat enim et taxat omnes et omnia, que videt vel audiit. Favet verio Tigurina: *Equis admittarius hinnit ſub quo-*

*vis equite, amico cavillatori comparandus est; et alio-
rum: Equus admirarius ut amicus irrisor sub omni
incidente hianit; et Syri: Sicut equus preparatus
(alius textus habet, dixerit, scilicet, divisor ei splen-
didi instratus et ornatus; ideo enim superbis et
alium) amicus iniqui, qui sub omni, qui diligit eum,
hianit.*

*Tertio, Rabanus: «Comparationem elegantem,
inquit, irrationalis animalium ad statum animalium
facit: quia sicut in bruto jumento nulla est ratio,
ita et in falso amico nullus est aquitatis ordo. Si-*

*cut enim equus lascivus et superbis hianitu suo
non discernit inter verum dominum et alienum,
sic stultus et derisor non discernit spiritu suo in-
ter hypocritam et fidem amicum, sed per oris
officia, menis æqualiter utrigue pandit se-
creta. »*

*Mystice, Lyranus haec refert ad malum Prae-
sum: «Qui debet, inquit, Num diligere usque
ad mortem, se expoundo pro populi salute; et
tamen Deum deridet accipiens officium vicaria-
ejus, et non curans de honore ejus. »*

SECUNDA PARS CAPITIS.

DE DEI PRÆDESTINATIONE, RERUMQUE ET HOMINUM DISTINCTIONE.

*7. QUARE DIES DIEM SUPERAT, ET ITERUM LUX LU-
CEM, ET ANNUS ANNUM A SOLE? — Rabanus et Lyranus
haec accepit de naturali excellentiâ diem
et annum, q. d. Qui fit ut unus dies, v. g. asti-
vus, alio, puta hiberno, sit clarior et longior, et
lux solis sit major luce aliarum stellarum, ac
unus annus, v. g. solaris vel bissextilis, diem
numero superet annum, puta lunarem et non bis-
sextilem, idque fit a sole? Sol enim in estate direc-
tius et diutius decurrens in hemisferio no-
stro, clarior et longiore facit diem. Cur, in-
quam, hec ita fiunt? utique ita fiunt a deo sa-
pienter ita ordinante. Verum scopus Siracidis
alium poscit sensum: scopus enim ejus est os-
tendere causam, cum unus homo præcellat alteri,
non esse potendam a natura et indeo, quod sci-
licet haec in eo qui excusat sit prestantior, in alio
vero humiliore sit depressior; natura enim com-
munis est, eademque in singulis individuis: sed
rationem hujus discretionis tribuendum esse vo-
luntati et electioni divina, que hos alios pre-
git, majoribus donis cumulat. Nisi quis dicat
naturam et indeo meliorem subinde esse cau-
sam melioris sortis et fortunæ. Hanc autem inde-
o tribui Deo, tanquam ejus conditoris. Sed quod
dixi, aptius est. Sensus ergo est, q. d. Ouid cause
est, quod una dies et lux præcellat aliâ, puta
esta, non festam, v. g. Cur dies Paschæ, Pen-
tentes, Tabernaculorum tantum sit celbris et solem-
nis victimis, psalmis, conventu sacerdotum et
populi, ornata templi, etc., praे alii diebus non
festis et profanis? Similiter, cur annus unus festus
superet aliud anno? estum? v. g. annus septimus
remissionis, et annus quinquagesimus, qui est
jubileus, solemnitatem et pompa supererunt exteriores
annos non festos, nec jubileos? Superent, inquam,
«diem et annum a sole», scilicet, pariter et aque
factum, q. d. Sol fecit omnes dies pare et similes: unde ergo est illa distinctio diem et anno
festerorum et non festerorum? Utique non est
«a sole», cum es communis sit idemque semper;
sed a Deo, Deoque voluntate ita discernente et or-
dinante dies et annos. Ignoti pari modo, quod*

*unus homo præcellat alteri, cui natura est æqua-
lis, non est a natura, sed a Deo voluntate et elec-
tione. Hunc esse sensum patet ex sequentibus et
ex Graeco, qui breviter et clare sic habet: *Quare
dies est supra diem, et omnis lux diei anni a sole?* q. d. Qui fit ut dies diem superet, cum dies qua-
libet, et lux eiususque diei per annum ab eodem
producerat sole, qui cum agat naturaliter, non
libre, similem, immo cumdum, semper effectum,
puta eundem specie diem et lucem, producit? Unde Tigrirna et alii clare vertunt: *Quare dies
diem præcellit, cum omnis lux diem anni a sole
proficiatur?* Syrus: *Quare est dies in anno, qui a
diebus est distinctus, quia omnis luminaria diebus
anno inservient?* Verum sapientia Dei distincti fue-
runt. Noster addit diem lucem, quia nonnulla festa
incipiebant non a die, sed a luce, ut festum Neo-
menie incipiebat ab illuminatione luce, ipsaque
novenilium, ut ostendit Num. xxviii, 11. Sic
primum dies azymorum incipiebat a luce diei se-
quentis noctem paschalem.*

*Quares, quorūm haec inducit hoc loco Sirazi-
des quid haec faciunt ad ea quae toto capitulo pra-
missit sapiente et stulto? Respondeo: *Primo*,
Rabanus ea spectare ad vestrum precedentem,
ubi descripsit stultum stulti, qui omnibus sine
discrimina instar equi adhucim et applaudit: il-
lam enim hic redarguit per ordinacionem Dei, qui
sicut diem unum ab alio, sic et hominem unum
ab alio disceruit et secerunt. Audi Rabanus: «Quia prius vituperavit stulti hominis impruden-
tiam, quoam nullam in rerum dissimilitudine
habuimus instantiam; nunc a conditore universo-
rum ostendere vult in rebus omnibus esse ordi-
nem decentissimum: dies ergo diem superat, et
lux, et annum annum, propter ascenden-
tis et descendens solis cursum, qui gyrat ad
meridiem, et flebitur ad aquilonem, iustrans
universa circum suu, et luminaris minoribus
raduis suis prestat splendorum, discernens tem-
poris, dies et annos: quia in estate longiores et
clarioris dies reddit quam hieme, et annum lu-
ne et ceterorum siderum facit inter se ordinabi-*

*liter differentiam habere: quia ad hoc creatus est
cum ceteris sideribus, ut essent in signa, et tem-
pora, et dies, et annos; et hominibus, qui legem
dei accepti forent, certa festivitatibus demons-
trarent tempora. »*

*Secundo, Lyranus haec refert ad malum Prae-
sum: «Qui debet, inquit, Num diligere usque
ad mortem, se expoundo pro populi salute; et
tamen Deum deridet accipiens officium vicaria-
ejus, et non curans de honore ejus. »*

*Tertio et genuine, haec refers ad ea qua hoc
capite et alias sope disputavit, de differentia et
discretione sapientum et stultorum, id est pio-
rum et impiorum. Cum enim omnes homines na-
tura sint parci, qui fit, ut tanta inter eos cernatur
differentia, presertim in sapientia et virtute,
ut hi sint sapientes et virtute prædicti, illa stolidi
et vilis cooperi? Ad quod respondet, ex sapien-
tissima Dei providentia, partim activa, partim
permisiva id fieri; qui similiter dies a diebus se-
crevit, idque hoc fine *primo*, ut ex variis rerum
gradibus et ordinibus consurgeret decus et pul-
chritudo universi; sed ut enique rei sui
contrarium quasi æmulum et antagonismus op-
poneret; itaque ex singulis singularum antithesis
palestram hanc et theatrum mundi honestatis
et, atque ejuslibet rei dignitas et præstantia
per collationem, pugnam et victoriam oppositi
innovesceret et elucesceret; *tertio*, ut in singulis
varios seu potentius, sapientius, bonitatis et jus-
titiae modis et species mortalibus spectandois et
venerandos exhiberet. Hoc est quod subdit: «A
hominis scientia separati sunt. »*

*Præclare Prosper, lib. II *De Vacat. Gent.*, cap.
x: Si de parentum carnalium, inquit, iudicis
conqueri non audemus, cum aliquis filios suos
ante ulla morum examina, ante aliqua pietatis
officia, indulgentiore amplectuntur affectu: in
domini quoque erga famulos liberis est disposi-
tio, nec justa a quoquo reprehenditur, qui da
uniuersi conditionis familia, quosdam sibi quos be-
nignius honestaret, et quos liberius erudit, ele-
git; numquid de summi Patris et veri Domini be-
nevolentissima equitate causandum est, quod in
magno dono ejus innumeris differentiis universa
variantur? Cumque nemo aliquid boni habeat,
quod non illi donaverit; non omnes tamen iis
dem virtutibus micant, aut eadem charismatum
date datur. Nec possumus hanc diversitatem
graduum causis aptare meritorum, cum totius
meriti principialis causa sit gratia. »*

*Moraliter, disce pios recte comparari diebus
festis, impos profani: *primo*, quia quantum*

COMMENTARIA IN ECCLESIASTICUM, CAP. XXXIII.

dies superant non festos, tantum pri prece-
ntem impium; secundo, siue dies festi sunt dicati et
nsecrati Deo; sie et pri se consecrant Deo; ter-
tio, in festis cessatur ab opere servili, et vacant
fideles sacrifici Deique laudibus; sic et pri jugiter
Uenit laudant mente, voce et opere. Pius ergo
omnis dies est festus. Quia de causa S. Sylvester
dies vocari voluit ferias, dicunt, feria prima,
seunda, tercia, etc., ut meminissentur clerici, se
abjecta ceterarum feriarum cura, uni Deo prorsus
vacare debere, juxta illud *Psalm. LXXV, 41*: «Quo-
nam cogitatio hominis confitebitur tibi : et reli-
quie cogitationis domini festum agent tibi.» sic il-
lud *Ecccl. XLVI, 2*, de Davide: «Et quasi adeps
separatus a carne (qui cremabatur Deo in
festo), sic David a filiis Israel.» Denique siue
dies festi celebrantur, sicut homines sancti canoni-
zantur: canonizant enim hoo est Sanctus, quod
festivitas diebus; ideoque in honorem Sancto-
rum, dum canonizantur, dies festi instituuntur
et celebrantur.

8. A DOMINI SCIENTIA SEPARATI SUNT, FACTO SOLA, ET PRECEPTUM CUSTODIENTE. — Addit Jansenius et alii, per Dei sapientiam dividuntur; sed haec verba expungunt Graeci, Romani et ceteri codices eman-
dati. Respondet questioni propositae: «Quare
dies superant? q. d. Hac dierum discrecio
non est facta a casu et fortuna, sicut a Dei scien-
tia, q. d. A Dei providentia sapientia facta est :
a Deo, inquam, non a sole, nam facta est post
factum solem, qui et ipse Dei ordinatione subja-
cat, Deique preceptum, » id est ordinem mo-
vendi, lucundi, etc., exacte «custodi.» Alter
Rabanus et Lyranus, qui inherentes expositione
date vers. precedent, sic explicant, q. d. Dies
alius a multis separati, et lucidores effecti sunt, a
Dei scientia et sapientia, cum scilicet fecit solem,
qui suo accessu et recessu dies inequaes magis-
que vel minus lucidos efficerit; sed enim hoc Dei
preceptum et ordinem perfecte custodi. Graeca
hreverne hec nocturnum initio versus sequens, sic
que habent: *Scientia Domini distincta sunt, qui
mutavit tempora et festa;* Tigrurina: *Judicio Domini
distincti, qui vites temporum festorumque duram
disposuit, et sua doxit sapientia;* Syrus: *Vetus
sapientia Dei distincti fuerunt, et fecit ex eis tem-
pora et momenta.*

**9. ET IMMUTAVIT TEMPORA, ET DIES FESTOS IPSO-
RUM, ET IN ILLIS DIES FESTOS CELEBRAVERUNT AD HO-
RAM.** — Graeca et Syri tantum habent id, quod
posui vers. precedenti. «Immutavit, » id est vari-
e disposuit, Deus tempora anni, dividendo eum,
tum in duodecim menses, quorunquis ab
alio quolibet qualitate et effectu dissidet et diver-
sus est; tum in quatuor principias anni partes,
scilicet, in ver, aestatem, autumnum et hiemem.
Atque in his partiis variis dies festos, suo
quemque ordine, concinne disposuit et colle-
vit, quos diebus a se constitutis celebrant He-
brei ad horam illis prascriptam, v. g. hora qua

incipiebat novilunium, celebrarent festum Neo-
menie, ut ostendit *Num. xxviii, 11*, cetera festa
incipiebant ab hora vespertina, puta a prima
hora noctis, a qua Itali incipiunt computare ho-
ras diei, juxta illud *Levit. cap. xxxii, 32*: «A
vespera usque ad vesperam celebrabit sabbata
vestra.»

10. EX IPSIS EXALTAVIT ET MAGNIFICAVIT DEUS, ET

EX IPSIS POSUIT IN NUMERUM DIERUM. — Quod Hebrei

dicunt *לִבְנֵי לִמְשָׁפָר* id est in dies ma-
meri, hoc est in dies vulgares, qui nihil habent
pre aliis singulare, sed tantum numerum ca-
tertorum adaugent instar ciphera, juxta illud:

Nos numerus sumus, et fruges consumere nati.

Pro magnificant gracie est ἡγέρν, id est sanctifica-
vit: et sic legunt quidam codices Latini manu-
scripti: *sanctificavit*, id est Deo et Sanctis dicavit,
ut fideles eos illis diebus sancte coherent preci-
bus, votis, victimis allis que sanctis officiis. Igmar
sensus est, q. d. Deus ex diebus aliquos exultit,
dum eos instituit festos et sanctos; alias vero «ex
ipsis posuit in numerum dierum in communum,
scilicet, ut manerent in numero dierum vulga-
rium et profanorum, nec essent festi. Unde Tigrurina:
«*Is alios dies exultat et consecrat, alias in or-
dinem dierum coigit;* Syrus: *Ex eius benedictis et san-
tificavit, et ex iis fecit in numerum dierum.* Alludit
ad institutionem et sanctificationem sabbati et
aliorum festorum, de qua dicitur *Genes. n, 3*:
«*Et benedix diei septimo, et sanctificavit illum;* quia in ipso cesaserant ab omni opere suo quod
creavit Deus ut faceret.»

Paulo alter Palacius, q. d. Deus ex festis di-
bus aliis exaltavit, ut diem Pasches et Pentecostes;
alias, ut dies festos azymorum, rediget in
numerum minorum festorum: pari modo ex ip-
sis electis alias exaltavit, faciens illos sanctos emi-
tentes, ut Abraham, Isaac, David; alias vero
rediget in numerum communum justorum, qui
quidem sancti sunt, non tamen a «di fortes
terre vehementer elevati sunt, » *Psalm. XIV, 10*, sed ut minores Sancti, et ut Sanctorum vulgo
Deo adhuc n.

ET OMNES HOMINES DE SOLO, ET EN TERRA, UNDE

CREATUS EST ADAM. — Subaudi, fecit, vel plasma-
vit. Idem est solum quod terra: sed solum dicitur

a soliditate, terra a terendo, quod pedibus no-
minum et animalium teratur, ait Lyranus.

**41. IN MULTITUDE DISCIPLINE DOMINUS SEPARAT
EOS, ET IMMUTAVIT VIAS EORUM.** — Est antapodosis,
sive redditio et applicatio similitudinis dierum electorum,
puta festorum, ad homines electos, q. d. Sicut Deus dies aliquos, licet certis natura
et luce pare, scilicet, fecitque festos: sic pariter
cum omnibus homines natura sint pare, creature
ex eodem solo et terra, ex quo creatus est Adam:
tamen in multitudine, id est ex magnitudine,
discipline, gracie iniquitate, id est scientie et
sapientiae sue, separavit eos, et immutavit vias

COMMENTARIA IN ECCLESIASTICUM, CAP. XXXIII.

171

orum, tum quia fecit, ut alii aliis vita ratio-
nem sequerentur; tum quia «vias» id est sortes,
condiciones et status illorum fecit diversos, v. g.
ut hi essent magni praefati et principes, illi ple-
beii, cives et rustici; tum maxime quia alios ef-
fecit sapientes et sanctos, alios vero in sua insi-
pientia et peccatis dereliquit. Hoe enim maxime
hic spectat Siracides; unde explicans subdit:

«*Ex ipsis benedixit et exaltavit, et ex ipsis sanctifi-
cavit, et ad se applicavit.* » Ita Tigrurina, que-
claro verit: *Et omnes homines et terra sunt orti (allii
aplii, suntque homines omnes ab humo); et Adam
et terra creatus est; sed Dominus mirabiliter scientia
distinxit eos, et institutus eorum variebat;* Syrus: *Et istam homines omnes ex luto facti sunt, et ex pul-
veri creatus fuit Adam: verum in sapientia Deus se-
paravit eos, et fecit eos habitatores terra.*

Porro, Palacius et Jansenius hie et sequentia
explicant de plene praedestinatio et reprobo, puta,
de effeactor electis ad gloriam, et damnatis ad
gehennam, q. d. Deus primo, secundum magnitudinem
sapientiae sue, ex una et eadem massa na-
ture humana peccato Adam corrupta, per suam
praedestinationem separavit praedestinatos, eos
que elegit ad gloriam, ut in eis ostenderet divi-
tias gratiae sue: alios vero reprobavit, volens in
eis ostendere iram et potentiam suam; secundo,
postquam eos ita in sua mente separavit, im-
mutavit vias eorum, » dans electis auxilium effi-
cauit, gratiam et perseveravit: reprobos vero
relinquens ad dimittens secundum desideria cor-
dis eorum, ut abeant in adventinibus suis,
Psal. LXXX.

Verum melius Rabanus, Lyranus et alii acci-
punt hec de generali electione Dei, deque in-
choata praedestinatione. Nam duplex est praedesi-
nationis, scilicet, inchoata et completa. Inchoata
est, qui quis praedestinatur ad fidem, gratiam et
justitiam; hic enim per haec dona inchoata suam
salutem, ut, si in illis perseveret et perrit, certo
salutem et gloriam aeternam sit assuetus. Com-
pleta est, qua quis efficaciter a Deo eligitur et
destinatur ad gloriam et vitam eternam: de in-
choata his agi evincent rationes, quas attuli Ca-
none XIII in S. Paulum. Quibus adde, Siracides
hic agere de praedestinatione gentium potius
quam singularium, nominum, ut mox ostendam:
gentes autem praedestinatur ad fidem et gra-
tiam, non autem ad gloriam; quia ex gentibus
etiam fidelibus magna, immo maior pars non per-
venit ad gloriam, sed ob sua peccata perit et
damnatur. Idem colligitur ex eo, quod dicit vers.
45: «*Sie et contra virum justum peccator.* » Jas-
tas etenim inchoatae praedestinatus, et peccator
est inchoatae tantum reprobus: si enim ageret de
completa praedestinatione et reprobatione, dixi-
set: «*Sie et contra electum ad gloriam est damna-
tus.* » Et contra praedestinatum est reprobus; »
vel: «*Sie et contra electum ad gloriam est damna-
tus at gehennam.* » Idem magis patet ex iis
qua dicam versus sequenti. Congru tamen pos-

Itaque sanctificatio hec est separatio, quia Deus
certos homines et famulas, presertim Abraham,
Isaac, Jacob et Levi, sibi in populum fidelem et
sacerdotalem ex reliquis famulis et gentibus ele-
git et separavit, juxta illud Mosis *Exodi xix, 6*,
ad Hebreos: «*Eritis mihi in regnum sacerdotale;*

et gens sancta. Nam in *applicavit et maledixit* alludit ad Aaron, quem Deus sibi quasi pontificem adsevit; et ad Core, quem superbe ambien tem pontificatum maledixit, depressit et everfit, cum fecit, ut hiata terra viva absorberetur in infernum. Vide *Num. xv. 5*: « Mane, inquit, non tam facit Dominus qui ad se perlineat, et sanctos applicabit sibi : et quos elegit, appropinquabunt ei. » Igitur sacrificare huc non faciebat omnes justos et sanctos, sed Deo separatos, quasi fideles et cultores Dei. Constat enim in populo fidelis, presentium Iudaico, mullos fuisse peccatores et impios : aliqui tamen vere erant justi et sancti. Sic *sacrificare*, pro separare a profano, et dicare Deo, sumitur *Exod. xiii. 2* : « Sanctifica mihi omne primumgenitum. » Et *Deut. vii. 6* : « Populus sanctus es domino deo tuo. » Et passim in Levitico, Numeris et Deuteronomio dicuntur primitiae, decimae, vota, victimae, « *sacrificari*, id est separari et dicari a Deo. »

Jam vero, Deus suis fideles, v. g. Iudeos (et multo magis, nunc Christianos) « benedixit et exaltavit, » tum abundantia frugum opumque imporarium, regno, triumphis et victoriarum, ut tui sub Davide et Salomonem; tum gratia et do spiritalibus, puta, lege, templo, sacrificiis, ophethis, iugis, miraculis, oracula, pontificatu, sacerdotio, etc.

Quocirca ex hoc loco solidae non concludas (esto id velint nonnulli) electionem efficacem cuiusque sancti et electi ad gloriam a Deo factam esse ante praevisionem eius merita, ex mere Dei electione et beneplacito; nam *primo*, de ea preesse non agit hic Siracides, sed generatio de electione, qua unus homo cum sua posteritate, puta, una familia, vel una gens, alteri a Deo preferitur, ac populum et Ecclesiam suam eligitur; *secundo*, esto de ea agetur, non concluderetur id quod pretenditur; quia dei possit electionem hanc Dei fieri ex meritis cuiusque sancti a Deo praevisione. Nam, ut ait S. Augustinus, *Quest. II ad Simplician.*, id quod praefigiliter alteri, jam prestat alteri, eoque melius et prestantius est; ideo enim pra altero eligitur. Nec obstat similitudo electionis diuinorum in festos pra aliis non festis, quam attulit vers. 7, quia pars modo dies certi electi sunt et eliguntur in festos, ob eorum beneficia et quasi merita, v. g. dies decima quarta mensis Nisan electi et erecta est in *Iustum Pasche*, quia in ea Iudei liberati fuere ab Angelo persecuti primogenita Aegyptiorum, et consequenter a Pharaone et Aegypto, *Exod. xii.* Simili modo vir fidelis eligitur a Deo, ut sit e populo et Ecclesia ipsius, aut etiam ut sit justus et sanctus, quia Deo vocanti eum ad fidem et iustitiam libere consensit; quia scilicet creditur in Deum, cumque coluit et amavit; quare eligitur ob suum meritum, vel de congruo, ut fit in prima justificatione; vel de condigne, ut fit in secunda, puta in augmento justitiae. Imo dies festi Sanctis dicatis, ut jam dicantur in honorem

roves, certum est illud peractum esse sine ulo ejusque merito; tum quia prima gratia, que est primus effectus predestinationis, est pura et inera gratia. Quia sitio ullo aliquis merito singulis datur; tum quia secretio et distinctio ordinis utriusque, scilicet ordinis praedestinatarum et ordinis reprobandorum, facta est sine meritis vel demeritis. Nam v. g. quod Deus Abelem constituerit in ea serie donorum et gratiarum, in qua praevidebat illum fidelerit saneteque victurum et moritum, videoque perverturnum ad vitam eternam; Cainum vero statuerit in alia serie, in qua praevidebat cum sua libertate et malitia peccatum, impie victurum et moritum, videoque damnum; hoc totum fuit opus meriti beneplaciti et electionis Dei, cui ita placuit sua dona et gratias distribuere sine ullo Abeli merito, vel Caini demerito.

Igitur ex massa humana nature et propaginis peccato originali corrupta, Deus electos praedestinavit et *benedixit*, *primo*, quia eos in ea serie gratiarum collocovit, quia praevidebat eos gratias cooperatas usque in finem vite, certaque salvandos, pta, praedestinavit ab eterno, et in tempore vita ipsorum dedit eis gratiam, que eis esset congrua et efficax; *secundo*, *benedixit*, quia eis constituit justitiam, in eaque perseverantiam usque ad mortem; *tertio*, *benedixit*, quia eos colo et gloria addixit, dicens: « Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. » *Matth. xxv.* Hi enim sunt tres predestinationis effectus, juxta illud *Item. viii. 30*: « Quos praedestinavit, hos et vocavit: et quos vocavit, hos et justificavit: quos autem justificavit, illos glorificavit. » Ceteros vero reprobandos « maledixit », *primo*, quia eos in massu peccato originali corrupta et maledicta reliquit; aut, si quando eos inde per gratiam eripuit, in camdem per peccatum actualis relabi permisit; *secundo*, eos iam peccato obnoxios « maledixit », i. e. odio habuit, sprexit et aeterna maledictioni, nisi resipescerent, addixit; *tertio*, « maledixit », i. e. eos in peccato hoc et maledictione obduri et morti permisit, videoque eis de facto damnavit, et in infernum relegavit, dicens: « He, maledicti, in ignem eternum, qui paratus est diabolo et angelis eius. » *Math. xxv.*

Maledictio ergo haec presupponit peccatum, vel originale, vel actualis: Deus enim neminem maledicit, reprobat et damnat, nisi propter ejus culpan; reprobat enim est actus justitiae vindicativa; Dei praedestinatio vero est actus gratiae et misericordiae Dei. Quare reprobi omnes maledictionem Dei temporalem et aeternam ob peccata sua incurruerunt, et incurruunt. Omnium enim providentiam habet Deus, sed disparsim bonorum et malorum: bonorum enim habet directam, actum et efficacem; malorum vero et peccatorum indirectam, permissivam et punitive. Blasphemia enim horrenda est *Calvini* dicentes, Deum au-

torem esse operum tam malorum quam bonorum, ac consequenter Deum, ante omnem praevisionem operum, S. Petrum predestinasse et addixisse ecclesio; Judas vero reprobasse et addixisse inferno. Sapienter S. Fulgentius ad *Monum*: « Deus, inquit, eorum non est auctor quod est ulti. » S. Augustinus, in *Sententias*, num. 379: « Deus, sit, quorum non est auctor malus, justus est ulti. »

Igitur ut summatis dicta colligam, sapientia Dei dicitur hic discrevissime inter bonus et malos, electos et reprobos, tum quia album cum his, album cum illis providentia modum et ordinem servavit et servat; tum quia boni et electi sua preparacione et cooperatione digni sunt, qui per gratiam justificantem et gloriam a malis et reprobis secesserunt; itaque eos secesserentes esse judicat justissima Dei sapientia. Magis hoc patet ex sequentibus. Deus enim electos ab eterno praedestinavit, et in tempore dat eis gratiam efficacem congruum, reprobus vero sufficientem, sed ineffacientem et incongruum, quia, scilicet, ipsi illi nolunt cooperari, idque praeviderat Deus. Gratia enim efficax est gratia predestinationis ideoque maximum Dei beneficium. Liceat enim gratia sufficiens, sed ineffacient, sit pariter magnum Dei donum, quia sepe physice est aequalis, aut major gratia efficac; tamen gratia efficac ob effectum et fructum, quem actu producit, in estimations moralis longe cajus est Dei beneficium, quam sit sufficiens. Sola enim efficax re ipsa praestat nobis conversionem, operationem bonam, et magnum illud perseverantie donum, ac per illud recta et infalibiliter hominem ad salutem et gloriam eternam perducit; quorum nihil facit sufficiens duntaxat.

Quare pro efficaci continue cuique ardenter orandum est, utpote in qua caro salutis omnissimae boni consistat; nec enim eam bonis operibus mereri; sed orando tantum a Deo emendicare et impetrare possumus. Nam, ut ait S. Augustinus, *De Prdest. sanct.*, cap. viii: « Nec gratia a nullo duro corde respicit; video quippe tribuitur, ut cordis duritia auferatur. Quando ergo Pater intus auditur, et docet ut veniatur ad Filium, aufer cor lapideum, et dat cor carneum. Sic quippe facti filios promissionis et vasa misericordiae, que preparavit in gloriam. *Amen*, lib. II *De Boni persever.*, cap. xiv, epist. 107, et alibi hanc gratiam vocat altam, secretam, secundum propositionem Dei, propriam praedestinatarum et electorum. Et lib. *De Spiritu et liti.*, cap. XXXIV: « Jam, inquit, si ad illam profunditatem scrutandam quisquam nos coarctet, cur illi ita suadeatur ut persuaderetur, illi autem non ita; duo sola occurunt interim que respondere placeat, O altitudo divitiarum? et, Numquid iniurias apud Deum? » Quin et Apostolus, *Rom. ix. 16*: « Non voluntis, inquit, neque currentis, sed miserentur Dei. » *Gratia ergo praevenit ut domina, volunt-*

tas sequitur ut pedissequa, ait S. Augustinus.
Unde lib. I. *De Gratia et lib. arbitr.*, cap. xv.:
«Certum est, inquit, nos facere cum facimus;
sed ille facit ut faciamus, praebindo vires efficacissimas voluntati.» Idem, lib. I. *De Gratia Christi*, cap. xiv.: «Nam si omnis inquit, qui dicit
venit, profecto qui non venit, ne dicit; hoc
docendi modo, quo per Spiritus gratiam ita do-
cetur Deus, ut quod quisque didicerit, non tantum
sognoscendo videt, sed etiam volendo appetat
agendum perficiat.» Hoc est quod ait Aposto-
lus: «Deus est qui operatur in nobis et vellet, et
perficiere pro. bona voluntate, a Philip. II. q. d.
Non ex merito nostro, sed ex suo beneficacio.
Unde electi sumus, non quia eligimus, sed quia
eligimur, ait S. Augustinus. Preclarus S. Bernar-
dus, *De Gratia et lib. arbitr.*: «Ipsa (gratia) ait,
liberum excitat arbitrium cum seminat cogita-
tum; sanat, eum immunit affectum; roboret, ut
perducat ad actum; servat, ne sentiat defectum.»
Oremus ergo assiduum cum Ecclesia: «Largire,
Domine, supplicibus tuis ut cogitemus te inspi-
rare recta sunt, et te gubernante eadem
faciamus.»

ET HUMILIAVIT, ET CONVERTIT (id est subvertit)
ILLOS A SEPARATIONE (id est propter separationem)
IPSOLUM; — quia, scilicet, impii et malefici libera sua voluntate mala separarunt se a virtute,
lege et Deo, Angelis et Sanctis, ut opponatur ei
quod praecessit de piis et impiis, quod, scilicet,
Deus eos ad se applicavit: si igitur humiliavit,
vel (ut aliis verum) deprestit, opponitur exulta-
vit, quod praecessit. Ita Rabanus. Similitudo ergo
est in eo quod, sicut Deus sua providentia secre-
vit dies festos a non festis, cum tamen ejusdem
nature sint omnes: ita et homines cum sint ex
eadem terra, et ex eadem parente Adam. Deus
tamen secrevit eos, alias benedicendo, exaltando
et sanctificando; alias vero maleficendo, humili-
ando et subveriendo. Sed dissimilitudo est in
eo quod homines impios et reprobados, cum
sint liberi arbitrii, permiserit labi et peccare, ac
tandem ob peccata eos subvertit morte et clade
tum presenti, tum aeterni; prius vero et salvando
ab impiis secreverit, vocando eos per gratiam conguam, per quam, cooperante illi libero
arbitrio, sanctificarentur, et persistentes in sanc-
titate beantur et glorificantur.

Grecce est, xai οὐδὲ πότεν αὐτοί, ἀπὸ τρίτων αὐτῶν, id est, et subvertit eos a stationibus et sedibus, aut a statibus suis. Sic et Syrus, q. d. Deus impios suis regnisi, dignitatis, terris et regionibus expulit, uti Chananeos expulit Channaeanos, tribuens eam Hebreis. Huius enim proprie respecti. Huic lectio et sensu accommodes Latinam Vulgatam, quæ habet: « Convertit illos a separatio ipsorum, » si separationem accipias separatum locum, regionem et statum, a quo deus impios everit et dejeicit; iuxta Hebreos: « Deposit potentes de sede, » *Lucas* 1, 82. Vé, ut alii, a separatio, id

et quia ipsi se a Deo separant ad idola et vilas enim fuit status illorum. Aut certe Noster recessit ad aliud significatum grecie vocis οραγεν enim vox crebro significat seditionem, discordiam, civile bellum, factiōnem, qua sedis magistratu et reliquis civibus se separant, immo bellum indicunt, novum sibi creantes caput et magistratum. Simili enim modo impii in Ecclesia et mundo seditionem concitant, ab eaque et a Deo principe suo se separant, ut idola et demones colant, ideoque a Deo plectuntur et subvertuntur.

13 et 14. QUASI LUTUM FIGULI IN MANU IPSIUS,

PLASMARE ILLUD ET DISPOSERRE (id est ad plasman-
dum, vel ut plasmet et disponat illud pro li-
bito; nam) OMNES VERA EJUS SECUNDUM DISPOSITI-
ONEM EIJUS (q. d. Omnes actiones et plasmationes
figuli sunt secundum ejus dispositionem, gratae
debet, id est beneficium) : SIC HOMO IN MANU
ILLIUS, QUI SE FECIT, ET REDDET ILLIUS SECUNDUM JU-
DICIUM SUUM.—Tigurina: In modum luti quod manu
tenet figurum, ad natum suum omnia instituta san-
deris: similiter homines sunt in mundo. Dei crea-
toris sui, qui eis pro iusticio suo offici premis: alii
Ut lutum figuli, quod manu tractuente ipsum sequitur
guocumque placuerit: sic homines sunt in manu fac-
toris sui ut reddit eis secundum iudicium suum; Sp-
rus: Sciat lutum, quod plasmatum est per manum
figuli: ita homo in manu Creatoris suis ad constitui-
tionem ejus in omnibus operibus ejus.

Primo, hec referas ad predestinationem et reprobationem in omnin, q. d. Sicut lutum est in manu figuli, ut ex eo pro suo arbitrio facias vas in honorem, puta idolum, quod adorebut; aut vas in contumeliam, puta matulam: si pariter omnes homines sunt in manu Dei, ut quemlibet pro arbitrio suo statutum in hoc ordine providerint et gratia, vel in isto, puta in ordine predestinationis vel reprobationis, ut fiat bonus vel malus, electus vel reprobus, beatus vel damnatus; et sie credidit, id est tribuit cuique secundum iudicium sum, si id est prout ipse sua sapientia faciendum esse censet et iudicat. Nam, ut a Iacobus: *In potestate auctoris et creatoris est, quemlibet velit condere creaturam.* Unde et Iacobus: *Cum enim ex uno atque ex eadem massa simus in substantia, et cuncti peccatores, alii miseratur, alii enim despiciunt; sed non tamen sine iustitia.* In figura enim homini tantum est voluntas juxta liberum arbitrium; in Deo autem universorum conditore semper est justa voluntas cum omnipotencia. Unde scriptum est: *Omnia quecumque voluit, fecit.* Scit enim cuius debet misericordia secundum prescientiam et predestinationem suam, et quem despiceret secundum justitiam et iudicium suum; nec enim summa justitia aliquando velle aut facere potest, nisi quod omnino justum est.

Graphice et pathetice hanc singulorum prædestinationem et reprobationem depingit S. Augustinus.

id est *judicium*, significat id, quod cuique congruit aut debetur.

mus in Schol. cap. xxviii: « Mundas, inquit, de nobis illis hominum, eos in quibus tibi complacuit habuisse; quos ab inaccessibilibus profundis secretis iudiciorum incomprehensibilius sapientiae luce, semper justorum, licet occultorum, sine eorum mentis praedestinasti ante mundum, vocasti de mundo, justificasti in mundo, et magnificasti eos post mundum. Non omnibus autem hoc facis, quod admirantur tabescentes omnes sapientes terra. Et ego, Domine, hoc considerans expaveso et obstupescuius de altitudine divitiarum sapientie et scientie tue, ad quam ego non pertineo; et incomprehensibilia iudicium justitiae tue, quoniam ex domino luto alia quidae facis vasa in

hominem, alia vero in contumeliam semperimam. Quos igitur tibi elegisti de multis in templo sanctum tuum, ipsos mundas, effundens super eos aquam mundanam, quorum nomina numerumque tu nosci, qui solus numerus multitudinem stellarum, et omnibus eis nomina vocas, qui etiam scripti sunt in libro vita, qui nequam parte possunt, quibus omnia cooperantur in homini. Iam iugis peccata. Cum enim cadunt, non collaudant, quia non supponit manus tua, custodiens omnia ossa eorum, ut unum ex eis non conteratur. » Hec de electis, de neglectis vero et reprobis ista subdit: « Attamen mors peccatorum pessima, illorum, inquam, quos, antea faceres colum et terram, secundum abyssum multam judiciorum tuorum occulorum, semper autem justorum, praevisisti ad mortem eternam; quorunq[ue] dinumeratio nominum et meritoriorum pravorum spud te est, qui numerum animarum dinumerasti, et dimensus es profundum abyssi, quos reliquisti in immunditis suis; quibus omnia cooperantur in malum, et ipsa etiam oratio vertitur in peccatum, ut, si etiam usque ad celos ascenderint, et caput eorum nubes feligerit, et inter sidera ceci collocaverint nubes suum, quasi sterquilinium in fine pardant. Magna enim sunt h[ab]et justicia tua, bone Deus, iudeus justa et fortis, qui iudicas equitatem, et inscrutabilis facis et profunda, quae accidit, contumeliamque operia sua, mea

cum considero, contemniscum omnia ossa mea.
Quoniam non securatur homo vivens super terram, ut serviamus tibi pie et castè cunctis diebus
vita nostra in timore, et exultessemus tibi cum
tremore, ut non sit servitium sine timore, neque
gaudium sine tremore.

Secondo, haec referas ad finem et premia bo-
norum et malorum, puto, electorum et repro-
borum, q. d. Deus bonus exaltat, benedicit et
beat; malus vero humiliat, maledicit et sedibus
sunt evicti; quia utique sunt in manu Dei, si-
cunt lutum est in manu figuli. Quare si sit figurul-
ea eo potest facere hoo vas in honorem, illud in
contumeliam; quia illud cuique aptum et con-
gruum esse judicial: si Deus malos puniri, bonos
vero premari; quia illud utriusque aptum et con-
gruum esse indicat. Hebrewus enim ad Corin-
thios

15. CONTRA MALUM BONUM EST, ET CONTRA MONT
VITA: SIT ET CONTRA VIRUM JUSTUM PECCATOR. ET SIG
INTURE IN OMNIA OPERA ALTISSIMI. DEO ET DHO, ET
UNUM CONTRA UNUM. — Ita Romani ceterique co
dices emendari; perperam ergo nonnulli legunt,
duo contra duo : falsum eam est in omnibus ope
ribus Dei inventari duo contra duo, seu duo du
bus opposita. Unde Graeca clare habent : *deo dho*,
~~et~~ *unum contra unum*, id est *bina bina, unum contra*
unum, uti legunt S. Augustinus et Isidorus mo
citandi. Unde Tigurina clare verit : *Contrarium
malum bonum, contrariaque mortis vita est; sic oppo
situs scelerosus est plus, et aduersus prius sceleris us
ita et in omnibus operibus Altissimi bina quaeque si
des, quorum unum repugnat alter; Syrus : In en
im libris operibus contra matrem naturam est bonum,*
et contra mortua creatra est vita, et contra lucem creatra

sunt tenebrae : ita manifestat Deus opera sua omnia bina bina, unum contra unum.

Dat causam, ut Deus ex hominibus alios, putatos, elegit, benedixit et se certificavit : alios, ut impios, in massa periret reliquerit, maledixit et everterit; scilicet primo, ut pī oppositi essent impiis, ac pietas superaret impietatem.

Secundo, ut homines videntes impi et impietas dedecus, perspicuerent quantum esset pī et pietatis decus, dignitas et pulchritudo : sicut albedinis vis et splendor magis cognoscitur, si illi oppouatur nigredo; ac cibi dulcis sapor magis gustatur, si gustetur simul eibz amari acerbitas.

Tertio, ut in bonis et electis Deus ostenderet divisiones sue bonitatis et gratiae; in malis vero et reprobis rigorem sue severitatis, justitiae et vindictae, ut docet Apostolus, Rom. ix, 22 et 23. Sicut ergo Deus malo opposuit bonum, et mortali vita, tum ut a bono vincetur malum, et a vita mors; tum ut boni et vita species, collata turpitudini mali et mortis, magis appareret magisque astimaretur; tum ut Dei potestas et maiestas in hac contrapositione rerum magis resplendet : sie pariter iisdem de causis Deus justus opposuit peccatores, iisdem de causis in ceteris operibus fecit duo et dico, « d est bina, quorum unum opponitur alteri, q. d. Non tantum in bonis et malis hominibus, electis et reprobis, cernitur haec contrarietas et contrapositio, sed et passim in aliis quibusque in toto universo, idque ad decorum et varietatem et plenitudinem universi.

Cujus rei praeferre tres causas jam datas **quarta** addi potest, scilicet, ut in haec contrariorum compositione et consecratione clieat mira Dei sapientia, que res plena dissont et oppositas ita conjungit et combinat, ut non contrarie et dissont, sed consonae et connatae videantur, adeoque unum sine alio sibi opposito esse et subsistere nequeat. Sic corpus quoddlibet mixtum componitur ex quatuor elementis contrariis, et inter se pugnantibus. Sic et totus orbis confutur ex quatuor elementis, inter quae ignis pugnat contra aquam, aer contra terram. Sic aqua, id est humidum, pingue et subtile, alti ignem sibi contrarium, ait Aristoteles, lib. III De Anima. Sic materia, forma, et privatio, formae opposita, sunt tria prima physices, e. cuiusque rei naturalis principia. Sic album fit ex nigro; musicus fit ex non musicali, ait Aristoteles, lib. I Physic. Sic musices decor et delectatio consurgit ex dissonarum vocum consonantia et concordia. Sie theriae maxime salutaria confeicitur ex carnibus viperarum venenata, adeoque pharmaca presantissima fiunt ex rebus venenatis, inter se congrua commixtione refractis et contemporatis. Sic ex chimeribus obscuris bitumini mixtis, vi ignis conflatur vitrum perspicuum et pellucidum. Sic homo non quoddlibet animali componitur ex corpore et anima sive spiritu, qui est incorporeus.

Hinc sapienter S. Augustinus, lib. XI De Civit.

Dei, cap. xxi, et lib. III De Genesi ad litter. cap. x docet animalia quoque noxia plura homini a ferre commoda, quia ipsum, inquit, « aut pī probant, aut ignoranter docent. » Quia de re vid plura apud S. Hieronymum, lib. II Contra Jovin, S. Ambrosium, lib. III Hexam. cap. vi, Lactatium, lib. VI, cap. iv, quin et Ciceronem, lib. II De Natura deorum. Quin et malum culpe cedere in bonum hominis et universi, docet idem S. Augustinus, lib. III De Lib. arbitr. cap. ix, tum quia virtus comparata vitiis splendescit magis, tum quia malum culpe emendatur bono ponat, tum quia in penitentibus commendat hominis penitentiam, et bei illud condonantis misericordiam. Vide S. Augustinum, Enchir. cap. xi, et Lactatium, lib. De Ira Dei, cap. xiii, et S. Isidorum, lib. De Summo bono, cap. xi.

Vide hic, mirare et revertere omnipotentiam et magnificentiam Dei Creatoris in naturis adeo oppositis, et ex diametro contraria. Deus enim mirabilis sua sapientia, potentia et providentia malum remedium posuit in ipso malo, et, ut ita dicam, vitam in ipsa morte. Hoc hominibus est paradoxum; reipsa tamen patet in serpentibus, presertim vipersa, de qua existat hoc epigramma, immo signa :

Dum vivi, morior: moreris dum vipersa, viva.
Perpetuo ut vivam, perpetuo morere.

Ita veneni remedium est a veneno, vipersa a vipersa, que in morte venenum ponit, et moriens suo veneno venenis medetur. Ergo veneno vivimus, ipsa emoriemur; theriaci enim confessio fit ex vipersa, quam advenit Andromachus illustris medicus tempore Neronis Imperatoris, qui fuit vipersa matri; cam enim occidit, sicut scilicet vipersa matris alvum nascendo erodere, itaque eam occidere perhibentur. Congruo sane omnime, quod ipse quasi vipersa morte venenum ponetur, ejusque mors foret salus urbis et orbis, quem ipse vivens quasi vipersa lethaller sanciatur. Ita Plinius, lib. XXIX, cap. iv, scribit: « M. Varrenon LXXXVII vita anno prodiisse, aspidum ictus efficacissime curari hausta a percussis ipsorum armis. » Additique: « Constat contra omnium serpentum ictus, quamvis insanabiles, ipsorum serpentum extra imposita auxiliari; eosque qui aliquando vipersa Jeor coctum hauserint nonquam postea ferri a serpente. Negre anguis venenatus est, nisi per mensuram luna instigatus. Sed produs vivus comprehensus, et in aqua contusus, si foveatur ita morsus. » Et inferius: « Hydri, inquit, nullis serpentum inferiores veneno. Horum Jeor servatum adversus percussos ab his auxilium est. Scorpio tritus stellionum veneno adversatur. »

Simili modo mystice mortis nostra remedium fuit mors Christi; hec enim mortem moriendo occidit, et vitam nobis peperit sempiternam. Si

cujuslibet adversitatibus et crucis perfidit ab ipsa adversitate et cruce, presertim Christi. Si enim cogites adversitatem exilium et brevem tibi creare coronam eternam; si cogites quanta Christus pro te pertulit, facile tolerabis tribulacionem quantumlibet gravem et molestam. Quin et peccati remedium ex ipso peccato, puta ex consideratione reditatis et noxae peccati, petiere S. Paulus, S. Magdalena, ceterique penitentes et sancti. Omitto, quod unum contrarium presenti altero viu simum intendit per antiperistasis: sic calor ignis in humo ex circumstantiam frigoris se acuit et intenit, ac vicissim frigus in estate per antiperistasis caloris, sicut hostis vires colligit, praesente hoste, et armulis, praesente amulo, ut illi resistat. Parte modo viri fideles et fortis in tentatione et adversitate vires omnies exercent, ideoque fortiores et victores evadunt.

Ita hunc locum explicat S. Augustinus, lib. XI De Civit. Dei, cap. xviii: « Neque enim Deus, inquit, illum, non dico Angelorum, sed vel hominum crearet, quem malum futurum esse praesisset, nisi pī iter nosset, quibus eos bonus omnibus usibus commodaret, atque iti ordinem seculorum tanquam pulcherrimum carmen, etiam ex quibusdam quasi antithesis honestaret. Antitheta enim, que appellantur, in ornamentis elocutionis sunt decentissima, que latine appellantur opposita; vel quod expressius dicitur, contraposita. » Et paulo post: « Sicut ergo ista contraria, contraria oppositio sermonis pulchritudinem reddunt: ita quadam non verborum, sed rerum eloquentia, contrariorium oppositione sacri pulchritudine componiuntur. Aperiissime hoc positum est in libro Ecclesiasticus hoc modo: Contra malum bonum est, et contra mortem vita: sic contra plium peccator. Et sic inuenire in omnia opera Altissimi: bina et bina, unum contra unum. »

S. Augustinum velut magistrum sequitur S. Isidorus episcopus Hispalensis, lib. II Originum, cap. xxi: « Antitheta, alii, sunt, quae latina contraposita appellantur, que, dum ex adverso ponuntur, sentientes pulchritudinem faciunt, et in ornamento locutionis decentissima existunt, ut Cicero: « Ex hac parte pudor expugnat, illine pedantia; hinc pudicitia, illine stuprum; hinc fidex, illine fraudatio; hinc pietas, illine scelus; hinc constantia, illine furor; hinc honestus, illine turpitudine; hinc continencia, illine libido; hinc denique exquisitas, temperantia, fortitudo, prudenter et virtutes omnes certant cum iniuste, luxuria, ignavia, cum temeritate et cum vitiis omnibus; postremo copia cum egestate, bona ratio cum perdita; mens sana cum amenuia; bona denique spes cum omnibus rerum desperatione confligit. » In hujusmodi certainamine ac prelio hujusmodi locutionis ornamento liber Ecclesiasticus sus est, dicens: Contra malum bonum, et contra mortem vita: sic contra plium peccator. Et sic

intuere in omnia opera Altissimi: bina et bina, unum contra unum. »

Not Francisus Valesius, lib. Sacra Philosophia, cap. LXXV, rō unum contra unum significare primo, illud Aristotelicum: « Unum uni est contrarium; » quia duo aut plura uni non possunt esse contraria; contraria enim sunt, quae sub eodem genere longissime distant. At vero in eodem genere non possunt plura aequaliter distare; necesse est igitur ut unum sit, quod distet longissime. Minorem multis ipse probat.

Tertio, rō unum contra unum non solum verum esse in iis que proprie vocantur contraria, sed in naturalibus etiam rerum antipathis. Nimurum animalia non omnia cum omnibus exercunt iniurias; atque cum multi alieni videantur adversari, non tamne eque omnia illa; sed est quod adversetur praecipue cuiuscumque quedam certum: velut leprosum canis insectatur, non ita lupus, aut leo: neque ita canis felem, aut murem: felis murem, non ita aliud quodpiam animal. In inanimis quoque rebus perinde evenit; cum enim sint quedam antidota et simplicia et composita, que censentur pluribus venenatae, ut laevis bezaher et theriaca; tamen sunt singulis venenis singula antidota propria: quia est quod cuique peculiariter ac proprie adversetur, velut aconite ruta, opio generosum vinum, lepori marinum lac. Itaque sunt quedam simpliciter antidota, quedam quorundam, atque deteriorum generi adversatur genus alexipharmacorum, unum uni (est enim quodammodo etiam unum genus ex eo) cuiuscumque veneno suum antidolum. Porro naturaliter hanc contrarietatis legem imitari videntur etiam hominum similitates et odia; quaeunque enim inter plurimos, sive in una domo, sive in civitate, sive in regno, sive etiam inter multa regna oriantur dissidia; max omnes, ad quos illorum causa utcumque pertinet, feruntur in duas factiones; adeo divisioni accommodatus numerus est dualitas. Itaque videntur odia omnia, sive naturalia, sive voluntaria exerceri per binarios, ut necesse sit unum esse contra unum, duobus contra duo, et ita deinceps. Habet vero hec omnia causam non valde dissidentem a priori, nimurum, unum quiddam esse semper id secundum quod aversari contingat; secundum unum vero non posse distare longissime, nisi duo.

Tertio, rō unum contra unum significare quoque rerum loquax, id est equilibrium tributum sive aequilibritatem. Annalavit enim Epicurus non incepit eam esse naturam rerum, ut omnia omnibus, paribus pars responderent, et similia similibus, et contraria contrariae et opposita; ita ut in omnibus et singulis servarent aequalitas et respondentia quedam; velut totidem esse que conservent, et que intermixt; atque corpororum et corpora careant, mortalium et immortalium, et aliorum omnium que secundum oppositionem dicuntur esse quandam aequabilitatem. Quam